

Eduskunnan tarkastusvaliokunta

Asiantuntijalausunto

Asia: HE 47/2017 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä valtiontalouden tarkastusvirastosta annetun lain 2 §:n muuttamisesta,

1. Yleistä

Tässä lausunnossa rajaan huomioni kyseisen esityksen rajapintaan Euroopan unionin ja Kanadan kauppasopimuksen (jota myös joskus vapaakauppasopimukseksi sanotaan) ja yleisemmin globalisaatiopolitiikan, ml. veroparatiisitalouden ja erityisesti kauppapolitiikan kanssa.

2. Kauppapolitiikan ja globaalien finanssiympäristö tarkastelu ja sen yhteys sote-uudistuksen tavoitteiden toteutumiseen - yleinen osa

HE 47/2017 vp:n tavoitteena on mm. "parantaa [sosiaali- ja terveydenhuollon] palvelujen saatavuutta ja laatua" (s. 1.) HE 47/2017 vp:n ydinsisälltään on ns. valinnanvapaus, jolla tarkoitetaan mm. "asiakkaiden mahdollisuuksia valita palvelun tuottaja" (mm ss 1 ja 73) siten, että tuottaja voi olla voittoa tavoitteleva yritys. Esityksen mukaan valinnanvapausjärjestelmään kuuluvien palveluntuottajien tulisi olla sosiaali- ja terveystalouden palvelujen tuottamisesta annetun lain mukaisessa rekisterissä. Maakunta hyväksyisi "suoran valinnan palvelun tuottajat ja asiakassetelipalveluntuottajat . . . ensisijaisesti ilmoittautumismenettelyn kautta." (s. 73) EU:n kilpailulainsäädännön ns. alkuperämaaperiaatteen johdosta tuottajia ei lähtökohtaisesti voi sulkea ilmoittautumismenettelyn piiristä pois sen perusteella, että ne hankkivat markkinoilla kilpailuetua ns. aggressiivisen verosuunnittelun avulla.

Näistä lähtökohdista johtuen on todettava, että eduskunta hyväksyessään HE 47/2017 vp:n mahdollistaa kehityksen, jonka myötä aggressiivista verosuunnittelua harjoittavat yhtiöt valtaavat merkittävän osan Suomen entistä huomattavasti laajemmista sote-palvelumarkkinoista.

Toteutuessaan tällainen kehitys rapauttaisi suomalaista veropohjaa tavalla, jonka merkitystä valtiontalouteen, erityisesti verokertymään, olisi syytä arvioida suhteessa mm. perusoikeuksien turvaamista koskeviin (erityisesti Perustuslaki § 19 ja § 22) sekä eduskunnan valtiontaloudellista sääntelyoikeutta koskeviin säädöksiin. PL § 1, § 3.1. ja Luku 7.) HE 47/2017 vp:n yllättävänä ja merkittävänä puutteena voitaneen pitää sitä ettei se luvussa 4.4. esitä arviota kyseisestä asiasta.

Varmasti ei voida sulkea pois sitäkään vaihtoehtoa että HE 47/2017 vp toteutuessaan johtaa ns

markkinapuutetilanteisiin ainakin osassa maata jolloin esityksen tavoitteet vaarantuvat, erityisesti perustuslaillisen yhdenvertaisuuden osalta. Myös esityksen tavoitteet kustannusten hillinnästä (mm. s. 66) voivat osoittautua liian optimistisiksi.

Jo näistä syistä on todettava, että HE 47/2017 vp:n tavoitteiden toteutumista ei voida pitää varmana ja että esityksen vaikutukset voivat olla ongelmallisissa suhteissa perustuslain perusoikeuksia ja eduskunnan bujettivaltaa koskeviin määräyksiin. Tämä arvio on syytä suhteuttaa kauppapolitiikan yleisiin kehitysnäkymiin ja erityisesti jo väliaikaisesti sovellettavaan ja ratifointivaiheessa olevaan Euroopan unionin ja Kanadan kauppasopimukseen (jatkossa "CETA").

Jos CETA ratifoidaan syntyy ilmeinen mahdollisuus, että sote-uudistuksen toteuttaminen tuo uuden riskin eduskunnan budjettivallan vaalimiselle sekä perusoikeuksien varjelemiselle niiden korvausvaatimusten kautta, joita ulkomaiset sijoittajat voivat CETA:n sijoitustuomioistuimessa esittää Suomen valtiolle.

CETA on ns. uuden aallon kauppasopimuksista vain yksi ja ko. riskit saattavat muiden vastaavien sopimusten kautta lähivuosina kasvaa hyvin merkittävästi. (Vrt kysymykset mm. monenkeskisen palvelukauppasopimus TISAn tai EU:n ja Yhdysvaltojen välisen "TTIP"-sopimuksen tulevaisuudesta.) Jatkossa keskityn kuitenkin vain CETAn merkityksen arviointiin.

3. Kauppapolitiikka ja sote-uudistus, erityinen isa: CETAn ja HE 47/2017 vp:n yhteydestä

Jos hallituksen SOTE-esitys HE 47/2017 hyväksytään ja jos myös CETA ratifoidaan, ja sote-uudistus huomataan myöhemmin em. suhteissa epäonnistuneeksi syntyy seuraava ongelma.

Kuten usein on todettu CETA ei rajoita Suomen *de jure* oikeutta sote-palveluja koskevan lainsäädännön muuttamiseen. On silti kriittisesti arvioitava Suomen *de facto* mahdollisuuksia muuttaa HE 47/2017 vp:n mukaisen sote-uudistuksen em. määräyksiä jos CETA ratifoidaan. Syy on se, että CETA: sijoitustuomioistuin voi arvioida HE 47/2017 vp:n mukaisen lainsäädännön luoneen Suomessa sote-markkinoilla toimivaan yhtiöön sijoittaneelle sijoittajalle oikeutetun odotuksen (tehdä voittoa), johon sijoittaja on voinut luottaa päättäessään sijoituksestaan. Siksi CETA:n sijoitustuomioistuin saattaa siis arvioida, että mahdolliset myöhemmät muutokset sotelainsäädäntöön mitätöivät ko voittoa koskevat oikeutetut odotukset sellaisella tavalla, että sijoitustuomioistuin määrää Suomen valtion korvaamaan sijoittajalle valtion toimenpiteiden "pakkolunastusta vastaavan vaikutuksen". Ko vaikutus määritellään vaikutukseksi, joka vie sijoittajalta omaisuuden perustavia ominaisuuksia sijoituksen suhteen" tavalla, joka näyttäytyy ilmeisen liiallisena.

Toisin sanoen: Jos Suomessa ensin hyväksytään HE 47/2017 vp:n mukainen uudistus ja uudistuksen määräyksiä myöhemmin muutetaan esimerkiksi perustuslaillisten perusoikeusvelvoitteiden toteuttamiseksi CETA:n sijoitustuomioistuimella voi määrätä Suomen suuriin, satojen miljoonien eurojen korvauksiin otaksumalla perustuslakimme mukaisen ihmisoikeuksien turvaamisen heikentävän SOTE:n sijoittajille luomia tuotto-odotuksia tai otaksumalla julkisen toimenpiteen olevan muulla tavoin "sijoittajien huonoa kohtelua", siihen liittyvää "oikeussuojan epäämistä" tai "ilmeistä mielivaltaisuutta". (CETA:n artikkelit 8.10 (2) ja 8.10 (4))

Näistä ilmeisistä vaaroista huolimatta HE 47/2017 vp:ssä, luvussa 4.4., ei esitetä minkäänlaisia arvioita CETA:n sijoitustuomioistuimen tuomioiden mahdollisista kustannusvaikutuksista julkisiin menoihin ja maamme talouteen. Näin palvelujen järjestämistä vastaavaan kuuluva julkisen vallan "vastuu palvelujen rahoituksesta ja riittävien voimavarojen varaamisesta palvelujen järjestämiseen" saattaa romuttua CETA:sta seuraavien korvaustuomioiden myötä.

Toivon, että tarkastusvaliokunta ottaa tässä lausunnossa esittämäni näkemykset huomioon parhaaksi katsomallaan tavalla.

Helsingissä 6.6.2017

Kunnioittaen,

Thomas Wallgren

FT, filosofian dosentti